

Beata Kancelarczyk

PROBLEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKIEM NA POZIOMIE GMIN NA WYBRANYCH OBSZARACH LUBELSZCZYZNY

Zarys treści: Gminy Łęczna, Puchaczów i Milejów leżą na wschód od Lublina, na ich obszarze znajduje się Nadwieprzański Park Krajobrazowy wraz z otuliną oraz ostoja Natura 2000. Urzędy gmin nie są przystosowane do właściwego zarządzania środowiskiem. Wynika to głównie z uwarunkowań prawnych, politycznych i budżetowych, na które władze lokalne nie mają bezpośredniego wpływu. Nakłady na ochronę środowiska są znikome, niewiele jest wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć prośrodowiskowych z funduszy UE. Urzędnicy zajmujący się sprawami ochrony środowiska nie mają odpowiedniego wykształcenia i nie mają wiedzy na temat Wspólnotowego Systemu Ekozarządzania i Audytu EMAS. Złą z punktu widzenia zarządzania środowiskiem sytuację w urzędach można zmienić na lepszą przez zapoznanie się i stopniowe wdrażanie EMAS oraz przez podejmowanie wspólnych inicjatyw i wyzwań. Szansą dla małych gmin jest tworzenie związków czy stowarzyszeń gmin mających na celu np. pozyskiwanie funduszy z UE na inwestycje służące ochronie środowiska. Warunkiem niezbędnym (choć nie wystarczającym) jest dobra wola urzędników.

Słowa kluczowe: zarządzanie środowiskiem, Łęczna, Milejów, Puchaczów, Nadwieprzański Park krajobrazowy, Dolina Środkowego Wieprza, Natura 2000

Key words: environmental management, Łęczna, Milejów, Puchaczów, Nadwieprzański Park Krajobrazowy, Dolina Środkowego Wieprza, Nature 2000

Wstęp

Zarządzanie środowiskiem polega na zintegrowaniu zarządzania ochroną środowiska z ogólnym systemem administrowania gminą. Oznacza to, że wymogi ochrony środowiska powinny być uwzględniane praktycznie przy podejmowaniu każdej decyzji w gminie, zarówno dotyczącej ogłaszania przetargów, jak i zakupu sprzętu, opału czy też materiałów biurowych (Burchard-Dziubińska 2000). Ochrona środowiska, a także dążenie do wpro-

wadzenia ładu przestrzennego to zadania, jakie narzuca gminom ustawa o samorządzie gminnym¹, a także ustawa prawo ochrony środowiska² (Gajdzik 2005). Podstawowym instrumentem ochrony środowiska jest planowanie przestrzenne; na poziomie gmin jest to studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Krajowe przepisy dotyczące konieczności przedstawiania zagadnień ochrony środowiska w planie zagospodarowania przestrzennego są zawarte w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym³, a także w ustawach ustanawiających samorządy poszczególnych szczebli i określających ich kompetencje, w zakresie gospodarki przestrzennej, tj. w ustawie o samorządzie województwa⁴ i we wspomnianej ustawie o samorządzie gminnym.

Szczególnie ważne jest umiejętne i skuteczne zarządzanie środowiskiem na obszarach przyrodniczo cennych. Lubelszczyzna może się poszczycić wieloma takimi obszarami. Na obszarze województwa jest 17 obszarów chronionego krajobrazu, 17 parków krajobrazowych, 2 parki narodowe i 34 rezerваты przyrody, a także 40 obszarów włączonych do sieci Natura 2000 (11 „ptasich” i 29 „siedliskowych”). Jednym z większych parków krajobrazowych jest Nadwieprzański Park Krajobrazowy, który zajmuje powierzchnię 4432 ha. Park ma kształt silnie wydłużony i rozciąga się z południo-wschodu ku północo-zachodowi na długości 25 km. Jego szerokość jest niewielka i waha się od 300 m do 2,5 km. Południowa i północna część Parku różnią się wyraźnie pod względem przyrodniczym i krajobrazowym (Fijałkowski 2003). W samym sercu Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego położony jest obszar umieszczony na liście specjalnej ochrony siedlisk należących do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 – Dolina Środkowego Wieprza (kod PLH 060005). Ostoja zajmuje obszar o powierzchni 13,5 km². W obrębie ostoi najcenniejsze są naturalne fragmenty doliny Wieprza, charakteryzujące się licznymi zakolami i starorzeczami. Znacznymi walorami ostoi są rozległe wilgotne łąki, torfowiska oraz olsy i łęgi. W programie Natura 2000 za priorytetowe uznano stanowiska muraw kserotermicznych.

Dolina Środkowego Wieprza leży na obszarach należących do trzech gmin: Łęcznej, Milejowa i Puchaczowa. W niniejszym artykule są przedstawione wyniki badań dotyczące systemów zarządzania środowiskiem w tych trzech gminach. Badania polegały na osobiście przeprowadzonych ankietach. Pytania dotyczyły dokumentów planistycznych i strategicznych, stosowanych instrumentów ochrony środowiska, finansowania inwestycji, edukacji ekologicznej, Natury 2000, problemów rozwoju gminy, współpracy w obrębie urzędu i z innymi gminami, aktywności społeczności lokalnej. Odpowiedzi na nie udzielili urzędnicy odpowiedzialni za ochronę środowiska oraz za planowanie przestrzenne.

¹ Ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990, Dz. U. nr 16, poz. 95 z późn. zm.

² Ustawa prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001, Dz. U. nr 62 z 20.06.2001, poz. 627.

³ Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z 7 lipca 1994 r., Dz. U. 1999, nr 15, poz. 139 z późn. zm.

⁴ Ustawa o samorządzie województwa z 5 czerwca 1998 r., Dz. U. 1998, nr 91, poz. 576.

Wybór gmin jest zasadny z uwagi na to, że ich części tworzą wspólny obszar Natura 2000 oraz Nadwieprzański Park Krajobrazowy. Poza tym są to gminy o charakterze wiejskim, z jednym tylko większym ośrodkiem – miastem Łęczna, a więc wyniki badań są porównywalne.

Gmina Łęczna

Gmina Łęczna jest gminą miejsko-wiejską; ma powierzchnię 74,9 km². W mieście Łęczna mieszka ponad 21,5 tys. mieszkańców, a na terenach wiejskich 3,5 tys. Łęczną dzieli od Lublina – stolicy województwa – około 20 km. Połowa obszaru gminy Łęczna jest objęta ochroną przyrody – 20% powierzchni gminy znajduje się w strefie Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego, a dalsze 30% stanowią tereny strefy ochronnej Parku. W gminie znajduje się północno-zachodnia część Parku, obejmująca przełomowy odcinek doliny, tzw. Łęczyński Przełom Wieprza, jeden z najbardziej malowniczych fragmentów tego chronionego obszaru.

W Urzędzie Gminy Łęczna za ochronę środowiska odpowiada jedna osoba, zatrudniona w Referacie Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska na stanowisku ds. rolnictwa i ochrony środowiska. Osoba ta ma wykształcenie wyższe rolnicze (Akademia Rolnicza w Lublinie), kierownik referatu ma wykształcenie wyższe mechaniczne. Wśród zadań referatu ochrony środowiska dotyczą bezpośrednio: nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie środowiska, sprawy usuwania drzew i krzewów, gospodarka wodna i przeciwpowodziowa, planowanie i realizacja Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska, edukacja ekologiczna, ochrona przyrody, ochrona zwierząt, leśnictwo i łowiectwo. Zwłaszcza pierwsze z wymienionych zadań jest bardzo pojemne; w praktyce praca na stanowisku ds. rolnictwa i ochrony środowiska w Urzędzie Gminy Łęczna sprowadza się właściwie do wydawania zezwoleń na wycinkę drzew oraz – raz w roku – współorganizacji tzw. pikników ekologicznych w Łęcznej. Z ankiety wynika, że podział kompetencji i zadań z zakresu ochrony środowiska między gminą, władzą wyższego szczebla i parkiem krajobrazowym jest jasno określony, czytelny i nie pozostawia wątpliwości. Pracownik na wymienionym stanowisku nie bierze czynnego udziału w procesie planowania zagospodarowania przestrzennego czy inwestycji, chociaż ma pełną świadomość, że sprawy ochrony środowiska dotyczą absolutnie wszystkich jednostek w urzędzie gminy. Nie istnieje w praktyce żadna współpraca z referatem planowania przestrzennego. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (mpzp) nie jest opracowywany w urzędzie gminy, tylko w zewnętrznej firmie (Pracownia Projektowa ARKADIA w Lublinie), wyłonionej na drodze przetargu. Urząd Gminy wszystkie kwestie dotyczące ochrony środowiska pojawiające się przy tworzeniu czy aktualizacji mpzp (np. zgodność zapisów mpzp z planami ochrony parku krajobrazowego czy wymogami sieci Natura 2000, konieczność zaopiniowania przez specjalistów – ekspertów, ekologów) pozostawia do rozstrzygnięcia zewnętrznej firmie urbanistycznej. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmuje cały obszar Gminy Łęczna. Opracowano go w 1997 r., aktualizacje są wykonywane mniej więcej co 2 lata – gdy wpłynie wystarczająca liczba nowych wniosków, a poprzednie uchwały o zmianie planu wejdą już w życie. Z informacji uzyskanych w urzędzie wynika, że na terenie gminy Łęczna nie ma problemu tzw. dzikiej zabudowy, którą skutecznie kontroluje

i uniemożliwia nadzór budowlany. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego nie sankcjonuje się zatem nielegalnie wzniesionych budynków, natomiast wszystkie pozytywnie zaopiniowane wnioski do planu są w nim uwzględniane. Udział społeczności lokalnej przy opracowywaniu i kolejnych aktualizacjach mpzp jest znikomy. Według pracownika Referatu Planowania Przestrzennego i Gospodarowania Mieniem Gminy plan nie jest uzgadniany ani konsultowany z sąsiednimi gminami, bo „nie ma takiej potrzeby”. Na pytanie „czy realizacja zadań zapisanych w dokumentach planistycznych gminy podlega nadzorowi czy kontroli?” padła odpowiedź „sami siebie kontrolujemy; kontrolę finansową sprawuje skarbnik gminy”.

Większe inwestycje na terenie Gminy Łęczna nie występują, nie ma więc konfliktów dotyczących ewentualnych sprzeciwów miejscowej ludności czy ekologów. Obecnie gmina stara się o pożyczkę z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska na skanalizowanie obszarów wiejskich, a także dodatkowo o unijne środki finansowe na kanalizację i drogi oraz na rewitalizację Starego Miasta Łęczyńskiego, które graniczy bezpośrednio z terenami chronionymi przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W planach jest nawiązanie współpracy środowiskowej z Kowlem w celu uzyskania środków z INTERREG na budowę kanalizacji przeciwdeszczowej. Łęczna ma dwa miasta partnerskie: Treviolo we Włoszech i Hajduhadhaz na Węgrzech, wymiana doświadczeń i współpraca między miastami nie dotyczy jednak ani ochrony środowiska, ani zarządzania środowiskiem.

Na terenie Gminy Łęczna znajduje się jedno gospodarstwo ekologiczne z certyfikatem (w Zakrzowie, pow. ok. 6 ha) oraz jedno gospodarstwo agroturystyczne (w Witaniowie, pow. ok. 10 ha). Gmina dostrzega i docenia znaczenie Wieprza, co wyraża się reklamowaniem rzeki w wydawnictwach promujących gminę. Jeżeli chodzi o edukację ekologiczną, od 12 lat są organizowane w maju pikniki ekologiczne, zaadresowane do dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym; środki finansowe na organizację pikników pochodzą z wojewódzkiego, powiatowego i gminnego funduszu ekologicznego. Dobrowolną inicjatywą ekologiczną gminy jest sporadyczna organizacja nasadzeń drzew na gruntach należących do gminy. Na obszarach wiejskich gminy stosuje się segregację śmieci; gmina ma wysypisko śmieci – w kosztach jego budowy partycypowała Gmina Milejów.

Gmina Łęczna nie zgłosiła nigdy żadnego obszaru do ochrony obszarowej; jedyny projekt utworzenia rezerwatu Jelenie Doły zarzucono kilka lat temu. Jako największą przeszkodę w szeroko rozumianym rozwoju gminy urzędnicy wymieniają zlokalizowaną na terenie gminy ostoję Natura 2000. Obszar ten jest uznawany za szczególnie niekorzystny dla prywatnych właścicieli – rolników, ponieważ nie uzyskali oni do tej pory rekompensat za gospodarowanie na obszarze z tyłoma obostrzeniami. Ostoja Natura 2000 jest też postrzegana przez gminę jako przeszkoda w rozwoju inwestycji z uwagi na niezwykle skomplikowane formalności i zakazy. Jest to o tyle niezrozumiałe, że obszar Natura 2000 obejmuje nadrzeczne podmokłe łąki, raczej nieprzydatne pod inwestycje. Poza tym jest to kompletnym zaprzeczeniem zapisów Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łęczna, a konkretnie określonych tu potencjałów rozwoju: „(...) Największym potencjałem są jednak tereny przyrodnicze chronione i bezpośrednio niedostępne dla inwestorów, lecz będące magnesem dla mieszkańców miasta i turystów z zewnątrz, dotąd mało wykorzystane do celów dydaktyczno-turystycznych. Ranga takich terenów wzrosłaby pod warunkiem odpowiedniego udostępnienia

i promocji poprzez lokalizację baz usługowych, wyznaczonych szlaków pieszych, konnych, rowerowych urządzonych punktów widokowych z zapleczem usługowo-technicznym”. Jednocześnie pracownik Referatu Inwestycji przyznał, że na terenach inwestycyjnych nie ma żadnych przeszkód dla inwestorów; jedyną przeszkodą w rozwoju gminy jest...brak inwestorów – czy to z uwagi na złą infrastrukturę drogową, czy to z uwagi na złą politykę. Urząd Gminy Łęczna nie jest zainteresowany wdrażaniem Wspólnotowego Systemu Ekozarządzania i Audytu EMAS (ang. Eco Management and Audit Scheme) i nie ma wiedzy na ten temat.

Gmina Milejów

Gmina Milejów ma typowo rolniczy charakter, z elementami tradycji rzemieślniczo-przemysłowych. Ogólna powierzchnia gminy wynosi 115,7 km², a zamieszkuje ją 9386 osób. Przez wschodnią część gminy przebiega odcinek kanału Wieprz-Krzna, który pełni rolę odwadniającą, przyjmując nadmiar wód z Wieprza. 57% powierzchni gminy zajmuje Nadwieprzański Park Krajobrazowy.

W Urzędzie Gminy Milejów za sprawy ochrony środowiska odpowiada jedna osoba, mająca wykształcenie wyższe (nieprzyrodnicze), zatrudniona na stanowisku inspektora ds. gospodarki ziemią w Referacie Inwestycji, Planowania, Rolnictwa i Promocji Gminy. W tym samym Referacie – nawet w tym samym pokoju – pracuje referent ds. promocji gminy, który zajmuje się planowaniem przestrzennym. W sprawach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego nie odbywają się konsultacje nawet na poziomie tego referatu. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest sporządzany przez zewnętrzną firmę: Zakład Projektowo-Budowlany i Pracownia Projektowo-Studialna EKO-PLAN w Lublinie. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego został opracowany w 1999 r., ostatnich dwóch aktualizacji dokonano w 2002 i 2007 r. Plan obejmuje obszar całej gminy. Dotychczas dzięki prężnej działalności nadzoru budowlanego nie stwierdzono przypadków „dzikiej” zabudowy. Plan zagospodarowania Gminy Milejów jest konsultowany z sąsiednimi gminami. Wszelkimi uzgodnieniami zajmują się projektanci planu z firmy EKO-PLAN. Zastanawiające jest, że na miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego nie ma naniesionego obszaru Natura 2000. Zdaniem autorki, tak istotny z punktu widzenia ochrony środowiska obszar, utworzony w ramach sieci Unii Europejskiej, powinien zostać uwzględniony w planie, zwłaszcza że ostatnia aktualizacja planu była wykonana w 2007 r., kiedy to Dolina Środkowego Wieprza została już zatwierdzona przez UE. Niezaznaczenie obszaru Natura 2000 na planie poddaje w wątpliwość kompetencje (a może intencje) osób aktualizujących plan. W opinii pracowników Referatu Inwestycji, Planowania, Rolnictwa i Promocji Gminy ustalenia zawarte w gminnych dokumentach planistycznych zapewniają zrównoważony rozwój i ochronę środowiska na obszarze gminy. Realizacja zadań z zakresu ochrony środowiska, za które odpowiada inspektor ds. gospodarki ziemią, podlega kontroli przez jego przełożonych.

Na terenie Gminy Milejów nie ma większych inwestycji; jedyny znaczący Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Milejowie ogłosił upadłość i jego przyszłość jest niepewna. Oprócz tego w miejscowości Łysołaje znajduje się EKO-VIT Sp. z o.o.,

wykorzystująca duże zaplecze surowcowe, jakim dysponują tutejsi rolnicy. Na obszarze gminy, bezpośrednio nad Wieprzem, jest jedno gospodarstwo ekologiczne z certyfikatem, o powierzchni ok. 5 ha, jest też jedno duże gospodarstwo sadowniczo-ogrodnicze w miejscowości Łańcuchów. Władze lokalne doceniają znaczenie Wieprza dla gminy. Turystów starają się przyciągać, organizując spływy kajakowe czy też konkursy wędkarskie. W planach jest budowa przystani kajakowej w Jaszczowie.

W gminie jest prowadzona stała segregacja śmieci; odpady są wywożone na wysypisko w miejscowości Folwark na terenie Gminy Łęczna, którego koszty budowy poniosła częściowo Gmina Milejów. W grudniu 2006 r. Gmina Milejów przystąpiła do Spółki Wodno-Ściekowej. Wśród ważniejszych inwestycji gminnych należy wymienić oczyszczalnię ścieków. Edukacja ekologiczna jest prowadzona przez Urząd na szeroką skalę. Polega ona na uświadamianiu uczniów tutejszych szkół przez organizowanie pikników i alertów ekologicznych, czy też realizowanie cyklicznych projektów „sprzątanie świata”. Gmina zachęca mieszkańców do budowy przydomowych oczyszczalni ścieków przez dofinansowywanie takich inwestycji. Społeczność gminna jest informowana o procedurach utylizacji azbestu.

Gmina Milejów nie zgłosiła do ochrony żadnego obszaru, ale dwukrotnie (w 2004 i 2006 r.) podjęła uchwały w sprawie uznania za pomniki przyrody kilku drzew. Obszar należący do sieci Natura 2000 nie stanowi – zdaniem urzędników – przeszkody w rozwoju gminy. Dużo gorzej jest postrzegana natomiast leżąca na terenie gminy otulina Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego, którą traktuje się jako „dobrodziejstwo, ale jednocześnie przeszkodę”. Według pracowników urzędu konieczność zachowania reżimów ochrony utrudnia rozwój i uniemożliwia inwestycje. Pani Sekretarz Gminy poinformowała, że zdarzają się sytuacje, w których projekty konkretnych inwestycji nie mogą dojść do skutku z uwagi na przepisy ochrony środowiska i liczne obostrzenia w otulinie Parku Krajobrazowego. Autorce artykułu nie udało się jednak dotrzeć do projektów tych niezrealizowanych inwestycji. Gmina nie zamierza w najbliższym czasie wprowadzać w swoim Urzędzie systemu EMAS, ponieważ – zdaniem władz – wiąże się to z dużymi wydatkami, na które w chwili obecnej gminy nie stać.

Gmina Puchaczów

Gmina Puchaczów jest gminą wiejską o charakterze rolniczo-przemysłowym, przy czym od kilku lat obserwuje się stopniowy spadek znaczenia funkcji rolniczej na rzecz funkcji turystyczno-przyrodniczej. Powierzchnia Gminy Puchaczów wynosi 91,7 km² i jest zamieszkiwana przez 4913 osób. Niewielki południowo-zachodni skrawek obszaru gminy zajmuje ostoja Natura 2000 (Dolina Środkowego Wieprza). Od południo-zachodu na obszar gminy wkracza też Nadwieprzański Park Krajobrazowy i jego otulina.

W Urzędzie Gminy Puchaczów sprawami środowiska zajmuje się Referat Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Gospodarki Nieruchomości, w którym zatrudnione są cztery osoby; dwie z nich odpowiadają za ochronę środowiska. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest sporządzany w firmie zewnętrznej: EM – Biuro Projektów, Urbanistyki i Architektury Sp. z o.o. w Lublinie. Plan obejmuje całą gminę, a powstał w 2002 r., obecnie trwa etap zbierania wniosków do planu. W 2008 r.

nastąpi jego aktualizacja. Udział społeczności lokalnej w opracowaniu miejscowego planu ogranicza się jedynie do składania wniosków o jego zmianę. Według wiedzy urzędników plan jest uzgadniany z sąsiednimi gminami, konsultowany ze specjalistami i ekspertami oraz uwzględnia zapisy dotyczące ochrony parku krajobrazowego i ostoi Natura 2000. Gmina nie stwierdza przypadków „dzikiej” zabudowy. Uzyskanie prawa do zabudowy działki wymaga zaopiniowania przez pracowników Nadwieprzańskiego parku krajobrazowego. W opinii pracowników urzędu dokumenty planistyczne gminy gwarantują zrównoważony rozwój i ochronę środowiska. Nad konsekwentną realizacją planów i dotrzymywaniem terminów czuwa wójt. Rada Gminy otrzymuje roczne sprawozdania z realizacji zadań związanych z ochroną środowiska. Największą z firm działających na terenie gminy jest Kopalnia Węgla Kamiennego „Bogdanka” S.A. Zakład ten ma współpracującą z gminą komórkę ds. ochrony środowiska, wykonującą oceny oddziaływania na środowisko. W związku z planowanym otwarciem nowego szybu kopalni na terenie gminy Cyców (sąsiadującej od wschodu z gminą Puchaczów) kopalnia wykonuje oceny oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na środowisko. Wszystkie ekspertyzy dotyczą jednak tylko obszaru położonego na wschód od kanału Wieprz-Krzna, a więc nie obejmują Natury 2000, parku krajobrazowego ani jego otuliny. Według specjalistów z „Bogdanki” kanał stanowi bowiem granicę negatywnego wpływu kopalni na środowisko. Zdaniem autorki, takie stwierdzenie świadczy o braku kompetencji u osób odpowiedzialnych za oceny oddziaływania inwestycji na środowisko. Specjaliści niezwiązani z kopalnią twierdzą, że spowodowany działalnością „Bogdanki” lej depresyjny zajmuje powierzchnię ok. 920 km² i jest asymetryczny – w kierunku zachodnim sięga na odległość 15 km od centrum drenażu, a w kierunku wschodnim sięga praktycznie doliny Bugu, tj. na odległość 40 km (Paczyński, Sadurski 2007).

Na terenie gminy znajduje się oczyszczalnia ścieków obsługująca 5 miejscowości, która w perspektywie będzie obsługiwała również kolejne. Władze lokalne złożyły wniosek o środki finansowe z UE w celu rozbudowy oczyszczalni. Ponadto na terenie gminy znajdują się 4 oczyszczalnie ekologiczne typu „EKOL”, oczyszczające ścieki z budynków publicznych oraz zorganizowany i działający system odbioru nieczystości stałych.

Władze lokalne doceniają turystyczne znaczenie Wieprza i promują go przez organizowanie spływów kajakowych. Na terenie gminy – w miejscowości Ciechanki Łańcuchowskie – powstała przystań. Zadania z zakresu edukacji ekologicznej w gminie są realizowane poprzez odbywające się cyklicznie alerty i festyny ekologiczne, a także akcje „sprzątanie świata”, podczas których gmina sprawuje nadzór, skupuje i wywozi śmieci. W Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Puchaczów są zapisy dotyczące projektowanych form ochrony przyrody, mianowicie jednego rezerwatu przyrody Uroczysko Uściwierskie, czterech użytków ekologicznych oraz pomników przyrody (drzew).

Obszary chronione leżące na terenie Gminy Puchaczów są postrzegane jako atut dla gminy, ale jako przeszkoda dla prywatnych właścicieli. W rozmowie padła uwaga o „wyższości ptaszków nad ludźmi”. Jednocześnie największą przeszkodą w rozwoju gminy jest – zdaniem urzędników – mała powierzchnia obszarów chronionych i niewielka ilość jezior, co uniemożliwia rozwój agroturystyki. Również w lokalizacji na terenie gminy kopalni „Bogdanka” dostrzega się zarówno pluse, jak i minusy dla rozwoju gminy: plus – bo wiele osób znajduje tam zatrudnienie, minus – bo dużo

jest terenów szkód górniczych i na znacznym obszarze są zachwiane stosunki wodne. Z kolei jeśli chodzi o przeszkody w ochronie środowiska, to jako największe zostały wymienione: dzikie wysypiska śmieci, które mają być zlikwidowane w ramach gminnego projektu „Zielono Mi” oraz burzliwy sprzeciw społeczny wobec projektowanego składowiska odpadów niebezpiecznych, mającego przyjąć eternit i azbest z ok. 1500 posesji. Urzędnicy gminy Puchaczów nie mają informacji o EMAS.

Podsumowanie

Analizując problemy zarządzania środowiskiem w omówionych gminach, dochodzimy do jednego wniosku: zarządzanie środowiskiem nie jest tu zintegrowanym i spójnym systemem, lecz zbiorem luźnych i nieskojarzonych decyzji. Brak jest współpracy między pracownikami odpowiadającymi za ochronę środowiska i pozostałymi pracownikami w urzędach, brak przepływu informacji. Urzędnicy nie mają wiedzy o Wspólnotowym Systemie EMAS, tymczasem wiele gmin w kraju już ubiega się o zarejestrowanie w tym systemie. W omówionych gminach nie wszystkie obowiązkowe dokumenty planistyczne są opracowane; sporadycznie opracowuje się dokumenty nieobowiązkowe, np. plan rozwoju lokalnego czy inwentaryzację przyrodniczą. Gmina Puchaczów jako jedyna umieszcza pliki z opracowanymi aktualnymi planami i programami na swojej stronie internetowej lub na oficjalnej stronie Biuletynu Informacji Publicznej. Władze lokalne nie składają wniosków o pieniądze unijne na ochronę środowiska, nie zgłaszają obszarów do ochrony. Istniejące formy ochrony obszarowej są uważane za przeszkodę w inwestycjach oraz utrudnienie dla ich właścicieli, chociaż w gminie Puchaczów niewielką powierzchnię parku krajobrazowego uznano za minus dla rozwoju agroturystyki.

Nawet osoby wykonujące zadania z zakresu ochrony środowiska nie mają odpowiedniego wykształcenia ani kwalifikacji; niski jest poziom świadomości ekologicznej. A przecież każdy pracownik urzędu gminy powinien dysponować odpowiednią wiedzą na temat praktycznych aspektów ochrony środowiska i powinien tę wiedzę wykorzystywać podczas wykonywania wszystkich swoich czynności i obowiązków służbowych. Niekorzystna jest sytuacja, że za przestrzeganie przepisów ochrony środowiska odpowiada w gminie jedna osoba czy nawet jeden referat, bo przepisy te powinny dotyczyć wszystkich urzędników.

Powód takiej złej diagnozy urzędów w dziedzinie zarządzania środowiskiem wydaje się oczywisty: brak pieniędzy na realizację prośrodowiskowych inicjatyw i przedsięwzięć czy nawet na wymagane prawnie procedury i projekty; brak pieniędzy na szkolenie kadry, edukację ekologiczną, promocję. Ale czy tylko? Sytuację poprawiłaby zmiana polityki krajowej odnośnie do podziału kompetencji między władzami wszystkich szczebli (Boć 2004). Samorządy lokalne, dysponując samodzielnie środkami na ochronę środowiska, zatrudniłyby kompetentnych pracowników do dysponowania nimi albo szkoliłyby już zatrudnionych. To powinno zaowocować wzrostem świadomości ekologicznej i przekonaniem o doniosłości znaczenia ochrony środowiska, ale też czysto praktycznymi umiejętnościami napisania wniosku o przyznanie środków z Unii Europejskiej. Właściwe zarządzanie środowiskowe w gminach dałoby efekty nie tylko w postaci lepszej kondycji środowiska, ale też efekty wymierne w postaci oszczędno-

ści i zysku z nowych „zielonych” inwestycji czy też w postaci pieniędzy krajowych i unijnych. Mówiąc o polityce krajowej nie sposób nie wspomnieć o aktualnej Polityce Ekologicznej Państwa⁵, w której wsparcie władz lokalnych we wdrażaniu systemu EMAS jest wymienione wśród celów średniookresowych. Dotychczas nie przekłada się to jednak na praktyczne działania.

W żadnej z gmin jako przeszkody w ochronie środowiska nie podano nieciągłości prawa z tego zakresu ani też niepełnych i niejasnych aktów prawnych, np. odnośnie do Natury 2000. Można to wiązać z tym, że urzędnicy gminni nie mają wykształcenia przyrodniczego i nie zdają sobie sprawy z chaosu panującego w polskim prawie w dziedzinie ochrony środowiska.

Uwarunkowania prawne, polityczne i budżet samorządowy to czynniki, na które władze lokalne w zasadzie nie mają wpływu. Co zatem gminy mogą zrobić, aby właściwie gospodarować zasobami przyrody? Proponuję zapoznanie się i rozpoczęcie wdrażania systemu EMAS oraz zawiązanie związku (porozumienia, stowarzyszenia) gmin. Wprowadzenie EMAS do gmin zwiększyłoby ich konkurencyjność, dałoby szansę na przyciągnięcie „zielonych” inwestorów, ożywiłoby gminy i oczywiście przyniosłoby korzyści środowisku (Pochyluk i in. 2005). Z kolei związek gminny powołany dla celów prośrodowiskowych mógłby współuczestniczyć w zarządzaniu obszarem Natura 2000 i Nadwieprzańskim Parkiem Krajobrazowym oraz ułatwiłby realizację inwestycji przekraczających możliwości jednej gminy. Mam tu na myśli oczyszczalnie ścieków czy zakłady utylizacji odpadów. Związek gmin mógłby ubiegać się o dotacje unijne czy krajowe na inwestycje i na edukację. Warunkiem jest tu zatrudnienie lub „wynajęcie” (np. z Zarządu Parku Krajobrazowego) kompetentnych osób z przyrodniczym wykształceniem i dobra wola urzędników.

Literatura:

- Boć J., Nowacki K., Samborska-Boć E., 2004, *Ochrona środowiska*, Kolonia Limited, 486.
- Burchard-Dziubińska M. (red.), 2000, *Integracja Polski z Unią Europejską w dziedzinie ochrony środowiska – problemy, korzyści, zagrożenia*, Wyd. Biblioteka, Łódź, 613.
- Fijałkowski D., 2003, *Ochrona przyrody i środowiska na Lubelszczyźnie*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin, 409.
- Gajdzik B., 2005, *Zarządzanie środowiskowe w gminach – wybrane aspekty*, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfańskiego, Katowice, 192.
- Paczyński B., Sadurski A. (red.), 2007, *Hydrogeologia Regionalna Polski*, t. II, *Wody mineralne, lecznicze i termalne oraz kopalniane*, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa, 11.
- Pochyluk R., Macniak M., Szymański J., Behnke M., Moora H., 2005, *Wspólnotowy System Ekozarządzania i Audytu (EMAS) – Poradnik dla Administracji*, Konsorcjum firm Royal Haskoning Rotterdam, SEI Tallin, Lemtech Consulting Sp. z o.o., Kraków, 74.

⁵ Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010.

Environmental management problems in selected areas of the Lublin region

Summary

The Łęczna, Puchaczów, and Milejów villages are located to the east of the city of Lublin. The three villages are located within the Nadwieprzański Landscape Park and its buffer zone and feature a Natura 2000 environmental protection site. Local county councils are not prepared to pursue environmental management. This is the result of legal, political, and financial circumstances which the local authorities are unable to control. Environmental protection expenditures are very low. Few applications for European Union co-financing of environmental improvement projects are filed by the county. County employees responsible for environmental management do not have appropriate educational backgrounds and have no knowledge of EMAS. This situation could be changed via appropriate training programs and a gradual implementation of environmental management systems. What is really needed is the will to take action and pursue sensible initiatives. Several county councils could set up an association designed to manage local environmental resources in a competent manner. While the councils' will alone may not be enough to change things, it would be a good starting point.

*Beata Kancelarczyk
Instytut Nauk o Ziemi
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Al. Kraśnicka 2 CD
20-718 Lublin
e-mail: beatak888@wp.pl*